

Пуковник мр Миодраг Миловановић

У раду су приказане активности које су, на основу нових нормативно-правних регулатива, обухваћене припремом за одбрану земље, с нагласком на савезну државу и њене обавезе у вези с тим.

Аутор је објаснио суштину борбене готовости и њене степене, планирање развоја и употребе Војске Југославије, као и основне садржаје планова развоја, употребе, мобилизацијског развоја и приправности. У делу о припреми цивилне одбране и заштите, кроз припрему осматрања и обавештавања, припрему заштите цивилног становништва и јединица цивилне одбране и евакуацију, приказао је суштину цивилне одбране СР Југославије. Осим тога, разматране су припреме за одбрану земље економског система, материјалне и здравствене припреме за оружану борбу и припреме и уређење територије за оружану борбу.

У раду је учињен покушај да се операционализују и квалификују наведени појмови и проблеми и понуђена су одговарајућа решења.

Увод

Уставом Савезне Републике Југославије и законима о Војсци Југославије, одбрани, имовини СР Југославије и финансирању СР Југославије већина доктринарних докумената који су били на снази у СФРЈ постали су неважећи, па је настала празнина у фази израде нових доктринарних решења за одбрану земље. Наиме, према Уставу СФРЈ, Закону о ОНО и ДСЗ и другим доктринарним документима и нормативним актима у којима је разрађена концепција ОНО и ДСЗ, одбрана у СФРЈ била је потпуно подруштљена. Нови устав СР Југославије, међутим, за одбрану земље чини одговорном државу, и то савезну државу. Према томе, основни и једини носилац, регулатор и координатор припреме одбране земље сада је СР Југославија, па је неопходно да се укаже на те значајне разлике и да се припреме за одбрану земље разраде у новим условима.

Од тога како ће држава припремити земљу за одбрану зависи и њена одбрана. Искуства из досадашњих ратова показују да исход рата зависи од правовремених, потпуних припрема свих субјеката у земљи, а нарочито оних који су посебно значајни за њену одбрану. Пошто припреме имају стратегијски значај за успешну одбрану земље, њихов обим и садржај треба да омогуће успешно организовање свих потенцијала земље и да, истовремено, задовоље све остале потребе у току вођења рата.

Припреме за оружану борбу су део укупних припрема земље за вођење рата. Према доктринарном опредељењу оне имају стратегијски значај и значајан су услов за одвраћање агресора, спречавање стратегијског изненађења, организован и брз прелазак земље на рад у ратним условима и успешно вођење оружане борбе. Припреме за оружану борбу проводе се континуирано у миру, у непосредној ратној опасности, ванредном стању и у рату. Циљ припрема Војске Југославије јесте оспособљавање за успешно вођење оружане борбе у свим условима савременог рата, па оне треба да буду непрекидне, планске и потпуне. Припрема Војске Југославије обухвата: борбену готовост, планирање развоја и употребе Војске Југославије, информативне и психолошко-пропагандне припреме, мобилизацију, стратегијски развој, обуку и васпитање и материјалне припреме.

Борбена готовост

Борбена готовост је стање Војске Југославије у целини или њених делова које изражава њихову спремност и способност да, према ситуацији и плановима употребе, успешно изводе борбена дејства против сваког агресора. Борбена готовост Војске Југославије зависи од бројних чинилаца, међу којима су најважнији: организовање и квалитет система веза и командовања; степен попуњености и квалитет обучености људства; морално стање; исправност ратне технике; степен мобилизацијских припрема; организовање материјалног и здравственог обезбеђења и ажурност планова употребе. Зависно од војно-политичке ситуације, степена опасности од агресије и других чинилаца, Војска Југославије или њени делови могу бити у сталној, повишеној и потпуној борбеној готовости.

Стална борбена готовост је стање Војске Југославије из којег се може у најкраћем времену приступити обављању борбеног задатка или прећи на виши степен борбене готовости. Стална борбена готовост је различита за поједине јединице и установе, зависно од врсте, намене, техничке опремљености и локације сваке јединице и установе. Стална борбена готовост појединих јединица Војске Југославије приближна је стању у којем се налазе јединице Војске Југославије у потпуној борбеној готовости.

Повишена борбена готовост постиже се завођењем појединих степена приправности према плану приправности Војске Југославије. Сваки степен приправности обухвата конкретне активности, радње и поступке јединица и установа. Војска Југославије се преводи у повишену борбену готовост у заостреној војно-политичкој ситуацији, непосредној ратној опасности и у ванредном стању.

Потпуна борбена готовост је стање Војске Југославије из којег може одмах да се приступи обављању борбених задатака. У потпуној

борбену готовост Војска Југославије се доводи поступно или одједном, према плану приправности или мобилизацијом.

Степен борбене готовости појединих јединица зависи од њиховог задатка и места локације. Јединице размештене у приграничним рејонима, на већим десантним просторијама, поједине јединице РВ и ПВО, Ратне морнарице, оклопне и противоклопне јединице морају бити оспособљене за брз прелазак на виши степен борбене готовости, па се код тих јединица стална борбена готовост приближава стању потпуне борбене готовости.

Планирање развоја и употреба Војске Југославије

Планирање је једна од основних функција командовања. Наиме, треба да се ублажи утицај случајности и стихије у обављању задатака, односно да се предвиде и изнађу најбољи начини и решења за обављање задатака са што мањим утрошком снага, средстава и времена. Планирањем се непрекидно баве све команде Војске Југославије и други субјекти система одбране. Основни планови су: план развоја Војске Југославије, план употребе Војске Југославије, план мобилизацијског развоја Војске Југославије и план приправности Војске Југославије.

План развоја Војске Југославије саставни је део плана развоја СР Југославије. Израђује се за Војску Југославије у целини и има јединствен циљ, усклађен с оперативним потребама, материјалним и кадровским могућностима и динамиком реализације. Планом се утврђују циљеви, задаци, динамика развоја и модернизације Војске Југославије за одређени временски период. Према временском периоду за који се израђују, планови развоја Војске Југославије могу да буду:

1) дугорочни план развоја (за период од 10 до 15 година), који је јединствен за Војску Југославије, а припремају га Министарство одбране и Генералштаб Војске Југославије. Њиме се предвиђају политика одбране, основни циљеви и задаци развоја Војске Југославије по видовима, родовима и службама, начин опремања Војске Југославије и уређење територије, инвестициона изградња, развој научноистраживачке делатности и друга питања значајна за развој Војске Југославије;

2) средњорочни план развоја (за период од пет година), којим се конкретизују циљеви и задаци из дугорочног плана развоја Војске Југославије. План обухвата: организацијско-формацијске промене, производњу и набавку наоружања и опреме, научноистраживачки рад, изградњу инфраструктуре, обуку и васпитање, и друго;

3) годишњи план, који се израђује на основу циљева и задатака средњорочног плана. У њему се најдетаљније разрађују задаци које треба обавити у току године и одређују потребна средства.

Планом употребе Војске Југославије предвиђа се употреба Војске Југославије у одбрани земље и одређује основна замисао вођења оружане борбе у целини и према одређеним периодима. Израђује се у више варијаната, на основу могућих врста агресија на СР Југославију, и

редовно се ажурира према војно-политичкој ситуацији. Начелно, план садржи: процену опасности од агресије и могуће врсте агресије; јачину и вероватан начин дејства агресора; циљ и идеју за одбрану земље; опште и посебне циљеве оружане борбе у целини и у појединим периодима рата; груписање и употребу Војске Југославије; задатке и начин употребе стратегијских групација; обезбеђење борбених дејстава и командовање.

Планом мобилизацијског развоја Војске Југославије регулише се организовано извршење мобилизације и формирање ратне Војске Југославије. На основу извода из тог плана свака јединица и установа израђује свој план за мобилизацију, у којем се конкретизују задаци, средства и поступци за извршење мобилизације.

План приправности Војске Југославије израђује се на основу плана употребе Војске Југославије, плана мобилизацијског развоја и Директиве начелника Генералштаба о мерама сталне борбене готовости. Њиме се у одређеним ситуацијама Војска Југославије, у целини или њени делови, доводи на потребан степен борбене готовости.

Информативне и психолошко-пропагандне припреме

Под информативним и психолошко-пропагандним припремама подразумевају се мере и активности јединица (установа) које се предузимају ради изградње и јачања патриотске свести и борбеног духа припадника Војске Југославије у миру, у условима непосредне ратне опасности, ванредном стању и у рату. Помоћу њих код припадника Војске Југославије треба да се развија решеност и одлучност за вођење оружане борбе без обзира на све напоре и жртве. Само припадници Војске Југославије високе патриотске свести, правилно информисани и борбено оспособљени могу успешно да се супротставе сваком агресору и у било којој ситуацији. Тим припремама, дакле, треба да се обезбеде висок борбени дух и патриотизам, храброст, одговорност и дисциплина; мотивација за обављање задатака; јединство и психолошка чврстина јединица; отпорност према психолошко-пропагандној делатности агресора и психолошко-пропагандна делатност према непријатељу. Оне морају да буду саставни део процеса обуке и васпитања, живота и рада свих припадника Војске Југославије у миру, у условима непосредне ратне опасности, ванредном стању и у рату.

Психолошко-пропагандна делатност у условима непосредне ратне опасности, ванредном стању и у рату треба да слаби морал непријатеља и његову борбену способност, да штити Војску Југославије и становништво од непријатељеве пропаганде и да их мотивише за успешно обављање задатака, као и да организовано, уз координацију државних органа власти, утиче на светско јавно мњење и придобије његову подршку у одбрани земље. За тај задатак формирају се специјалне јединице на нивоу Војске Југославије и на нивоу стратегијске групације.

Мобилизација је плански и организован прелазак Војске Југославије из мирнодопске организације и стања на ратну организацију и стање ради готовости за борбена дејства према предвиђеном плану. Организује се на основу плана мобилизацијског развоја, а изводи се према мобилизацијским плановима ратних јединица и установа. У припремама мобилизације ратних јединица и установа Војске Југославије усклађују се: локације мобилизацијских зборишта; расподела резервног састава и материјалних средстава из пописа; мере безбедности, заштите и борбеног осигурања мобилизације; мере информативне и психолошко-пропагандне делатности у току припрема и извршења мобилизације; заједничка питања командовања за време мобилизације и мере материјалног и здравственог обезбеђења. Мобилизацију Војске Југославије наређује председник СР Југославије,¹ а она обухвата припрему и извршење. Припрема мобилизације је саставни део укупних припрема за одбрану земље, а обухвата: планирање мобилизације, материјално-техничке припреме, обуку и обављање планираних задатака и контролу мобилизацијских припрема.

План мобилизације је основни докуменат за припрему и извршење мобилизације. Садржи: документа за командовање мобилизацијом и документа за рад непосредних извршилаца мобилизације.² Документа за командовање чине: закључци из мобилизацијске процене; директива за мобилизацију; заповест за мобилизацију ратне јединице; карта мобилизацијског развоја; план мобилизације ратне јединице (графички, на карти); план командовања и веза у мобилизацији и планове обезбеђења и осигурања мобилизације. Документа за рад непосредних извршилаца мобилизације чине: заповест за мобилизацију; упутство за рад; подсетник за рад, шема распореда јединица на мобилизацијском зборишту или извод из шеме распореда нижих и основних јединица на мобилизацијском зборишту; шема организацијско-формацијске структуре ниже и основне јединице; извод из ратне формације и извод из плана везе. Припреме и извршење мобилизације ратних јединица и установа усклађују се на основу јединствене замисли о мобилизацији свих ратних јединица и установа на одређеној територији. Та питања усклађују надлежни војнотериторијални органи на чијој територији се обављају припреме мобилизације ратних јединица.³

Мобилизацијом Војска Југославије, државни органи, предузећа и друга правна лица и грађани из мирнодопске организације и стања прелазе на ратну организацију, услове рада и стање за вођење рата.

¹ Закон о Војсци Југославије, ВИНЦ, Београд, 1993, чл. 4, став 5.

² Правилу о мобилизацији Војске Југославије, 1994, „Војна књига“, Београд, стр. 60.

³ Војнотериторијалне органе чине: војни одсеци и војни окрузи. Војни одсеци се формирају на територији одређеног броја општина, а војни окрузи за територију одређеног броја војних одсека.

Према обиму ангажовања снага и средстава, мобилизација може да буде општа и делимична, а према начину оглашавања – јавна и тајна мобилизација.

Општа мобилизација обухвата грађане, државне органе, предузећа и друга правна лица, команде, јединице и установе Војске Југославије и материјална средства за потребе одбране земље, а наређује се у случају непосредне ратне опасности, ратног стања или ванредног стања. Спроводи се према плану одбране земље и прописима и одлукама савезних органа, а њено извођење наређује Савезна влада.⁴

Делимична мобилизација грађана, појединих команди, јединица и установа Војске Југославије, државних органа, предузећа и других правних лица и материјалних средстава за потребе одбране земље може да се нареди и ради провере спремности за извршење мобилизације, у оквиру планираних вежби, контроле и остваривања надзора над организовањем припрема за мобилизацију.

Јавна мобилизација се оглашава преко средстава информисања, а тајна одговарајућим сигнаlima.

Стратегијски развој Војске Југославије

Стратегијски развој је радња којом се Војска Југославије групише на ратишту ради употребе према плану или сходно ситуацији. То је значајан услов за њено правовремено ангажовање и успешно супротстављање свакој агресији. Припрема се још у току мира, ешелонирањем снага на ратишту, тако да може одговорити и у најтежим условима отпочињања агресије. Изводи се према конкретној војно-политичкој ситуацији, а треба настојати да се за почетни период рата у целини заврши пре отпочињања агресије. У односу на могућег агресора, припреме за стратегијски развој Војске Југославије обухватају: процену стратегијских и оперативних праваца и размештај мирнодопских и ратних јединица на ратишту, војиштима и правцима њихове употребе; припрему и уређење територије за извођење стратегијског развоја и ешелонирање материјалних резерви на одређеним правцима. Посебно су значајне припреме за правовремени стратегијски развој РВ и ПВО, РМ и оних јединица Војске Југославије које су намењене за дејства на најосетљивијим правцима, приграничним и ваздушнодесантним просторијама, за организацију везе и запречавање. Обавезе ратних јединица и установа и војнотериторијалних органа на усклађивању послова сарадње око припрема мобилизације регулишу команде стратегијско-оперативног нивоа; команде ратних јединица покрећу одговарајуће иницијативе за решавање међусобно условљених задатака из области припреме и извршења мобилизације, а надлежни војнотериторијални орган, након консултовања и мобилизацијске процене, израђује предлог

⁴ Закон о одбрани, чл. 42, ст. 2, ВИНЦ, Београд, 1993.

плана усклађивања мобилизацијских припрема на територији своје надлежности. План усклађивања мобилизацијских припрема утврђује надлежни војнотериторијални орган, који изводе из плана доставља свим ратним јединицама које се попуњавају или мобилишу на његовој територији.

Обука и васпитање у Војсци Југославије

Планским и организованим делатностима у обуци и васпитању Војска Југославије се оспособљава за обављање задатака у миру, непосредној ратној опасности, ванредном стању и у рату. Значај и сложеност обуке у Војсци Југославије повећавају се са све бржим развојем ратне технике, повећањем психофизичких напрезања и усложњавањем борбених дејстава у евентуалном рату. Обуком и васпитањем се обезбеђују војностручна, теоријска и практична знања и вештине, развија психофизичка чврстина личности и борбене способности појединаца и јединица. Неопходно је да се целокупан војнички и старешински састав оспособи за највећа напрезања, да се подстиче иницијатива, развијају смелост, одлучност и одговорност, при чему треба стално изналазити нове мотиве и облике за постизање врхунских резултата у обуци и васпитању и обављању постављених задатака. Квалитет и степен обуке и васпитања појединаца и јединица пресудно утичу на борбену готовост, па се због тога морају приближити што је више могуће ратним условима.

У обуци и васпитању команди и јединица треба полазити од искустава из наших ратова против окупатора, најважнијих ратова вођених после Другог светског рата и савремених ратова и ратних доктрина потенцијалних агресора. Обука и васпитање заснивају се на: изучавању доктрине одбране и стратегије оружане борбе; стицању војностручних знања и вештина; информативној и психолошко-пропагандној делатности; физичкој обуци и сталном праћењу развоја ратне технике и војне организације у свету. При томе је значајно оспособљавање појединаца и јединица за вођење противоклопне, противдесантне и противваздушне борбе, и запречавање.

Старешински кадар Војске Југославије обучава се у војним школама, у мирнодопским и ратним јединицама и установама и самостално, уз обављање своје функционалне дужности.

Команде јединица (установа) кроз обуку треба оспособити и увежбавати као целине за планирање, организовање и командовање јединицама (установама) у миру, у условима непосредне ратне опасности, ванредном стању и у рату. Јединице Војске Југославије обучавају се, кроз разне облике вежби, за успешно обављање задатака у свим условима борбених дејстава. Заједничке вежбе и маневри у којима се обучавају јединице Војске Југославије најсложенији су облици обучавања.

Припрема осматрања и обавештавања

Служба осматрања и обавештавања организује се ради откривања и праћења свих врста опасности од ратних дејстава и природних и других несрећа које могу да угрозе становништво, Војску Југославије и материјална добра, и ради обавештавања и узбуњивања грађана, државних органа, предузећа и других правних лица о тим опасностима у миру, условима непосредне ратне опасности, ванредном стању и у рату. Служби осматрања и обавештавања достављају податке из оквира своје делатности државни органи, предузећа и друга правна лица који се баве осматрањем и утврђивањем одређених појава, нарочито хидрометеоролошке, сеизмолошке и ватрогасне службе, здравствене службе, службе радиолошке заштите, службе у области водопривреде, пољопривреде, електропривреде, поморства и друге. Сви они су обавезни да служби осматрања и обавештавања одмах доставе податке значајне за цивилну одбрану и заштиту.

Предузећа из области водопривреде и електропривреде и друга правна лица која користе хидросистеме обавезни су да преко државних органа, надлежних за узбуњивање, обезбеде правовремено обавештавање и узбуњивање становништва на угроженим подручјима и да својим средствима пруже помоћ њиховом обавештавању и узбуњивању. „Служба осматрања и обавештавања попуњава се војним обвезницима и лицима која су обавезна да учествују у јединицама и органима цивилне одбране и заштите“.⁵ Да би служба осматрања и обавештавања добро функционисала потребно је да се стално материјално и технички опрема и кадровски оспособљава. „Припадници службе осматрања и обавештавања носе јединствене ознаке“.⁶

Припрема заштите цивилног становништва

Заштиту цивилног становништва и материјалних и других добара од ратних разарања, природних и других несрећа и опасности у миру и рату припремају, организују и учествују у њој грађани, државни органи, предузећа и друга правна лица. Опрему јединица и органа за заштиту цивилног становништва, средства за личну и колективну заштиту, склоништа и друге објекте намењене за заштиту и спасавање становништва, материјалних и других добара утврђује Савезно министарство за одбрану. Грађани сами обезбеђују средства за личну заштиту од ратних дејстава и других опасности ако им таква средства нису обезбеђена по другом основу. „Државни органи, предузећа и друга правна лица и грађани који су власници стамбених, пословних, јавних и других зграда и објеката или управљају њима, обезбеђују средства и опрему за

⁵ Закон о одбрани, чл. 52, став 1.

⁶ Исто, став 2.

колективну заштиту у тим зградама и објектима“.⁷ Грађани, државни органи, предузећа и друга правна лица, као власници зграда и других објеката, дужни су да обезбеде средства за личну и колективну заштиту која пропише Савезна влада. Приликом изградње зграда у својини грађани, као и државни органи, предузећа и друга правна лица, у градовима и привредним центрима, као и другим насељеним местима која би, према процени надлежног државног органа, могла бити циљ напада у рату, дужни су да обезбеде изградњу склоништа или других објеката за заштиту становништва и материјалних и других добара.

Јединице цивилне заштите

Према Плану одбране земље, јединице цивилне заштите образују државни органи, предузећа и друга правна лица, а могу их образовати и грађани на добровољном принципу. Намењене су за заштиту и спасавање становништва и материјалних и других добара од ратних разарања, природних и других несрећа и опасности у миру и рату на територији на којој су образоване. Јединице цивилне заштите попуњавају се лицима која су обавезна да учествују у јединицама и органима цивилне заштите и добровољцима. Према Плану одбране земље, јединице цивилне заштите, екипе и други облици организовања који се образују ради заштите и спасавања становништва, материјалних и других добара, као и комунална и грађевинска предузећа и друга правна лица, укључују се у акције заштите и спасавања од ратних разарања, природних и других несрећа и опасности у миру и рату и поступају према упутствима органа надлежних за те послове.⁸ Учесће у цивилној одбрани и заштити састоји се од обавезе обављања одређених дужности у јединицама и органима образованим за заштиту и спасавање цивилног становништва и материјалних добара од ратних разарања и природних и других несрећа и опасности.⁹

Јединице цивилне одбране

Од локалног становништва, за време ратног стања и у случају непосредне ратне опасности, могу се организовати страже, патроле и јединице цивилне одбране ради заштите од напада на цивилно становништво и његову имовину, обезбеђења објеката за општу употребу (школе, болнице итд.) и других објеката и добара који служе цивилној намени. Савезно министарство за одбрану може да образује те јединице од грађана који не подлежу војној обавези или нису распоређени у јединице цивилне заштите и друге облике заштите цивилног становништва и материјалних добара. Сви припадници јединица цивилне одбране,

⁷ Закон о одбрани, чл. 56, став 2, исто, стр. 238.

⁸ Видети: Закон о одбрани СР Југославије, чл. 59, ст. 4.

⁹ Обавезу учешћа у цивилној одбрани и заштити имају сви грађани од навршених 15 до навршених 60 година (мушкарци), односно 55 година (жене), осим лица на служби у Војсци Југославије и органима унутрашњих послова (Закон о одбрани СР Југославије, чл. 22, став 2).

као и њихова опрема, средства и објекти, морају бити видљиво обележени међународним знаком цивилне заштите. Припадници јединица цивилне одбране, као и они који су укључени у страже и патроле, наоружавају се личним оружјем за одржавање реда и за самоодбрану. Државни органи власти су надлежни за послове цивилне одбране и заштите и они командују стражама, патролама и јединицама цивилне одбране.

Евакуација

Према Плану одбране земље, у случају непосредне ратне опасности, ванредном стању или рату, може се наредити евакуација становништва, односно појединих категорија становништва (деца, старци, мајке са малом децом) с одређеног дела територије, као и лица, заједно с имовином, за која то буде наређено. Савезна влада наређује евакуацију наведених категорија становништва и одређује територије за размештај евакуисаног становништва и имовине.¹⁰ Надлежни државни органи за послове цивилне одбране и заштите организују и спроводе евакуацију цивилног становништва. Старешина Војске Југославије на положају команданта бригаде или пука, и вишем положају, такође може наредити евакуацију на територији угроженој или захваћеној ратним дејствима.¹¹

Припрема економског система

Успешно функционисање економског система у одбрани земље у рату претпоставка је успешне одбране земље. У његовом припремању за функционисање у одбрани земље треба узимати у обзир: а) услове у којима би тај систем функционисао; б) захтеве које би функционисањем економског система требало испунити, и с) потребу за прилагођавањем економског система условима функционисања у одбрани земље у рату.

а) *Услови функционисања економског система.* Сложеност функционисања економског система у одбрани земље произилази из сложености услова за вођење савременог рата, који се често недовољно процењују, па се ствара „слика“ рата каква нам одговара. Такав приступ вишеструко је штетан. Погрешна процена условљава предузимање неадекватних мера, што онемогућава стварање услова за ефикасно функционисање економског система и његових елемената у одбрани земље у рату, јер и у миру постоје проблеми са енергијом, горивом, сировинама, репроматеријалом итд. Осим тога, економске санкције које се намећу једној од зараћених страна могу потпуно да разоре привредни и економски систем те земље. Међутим, иако економске импликације рата нису лако предвидиве, са сигурношћу се може тврдити да се у рату,

¹⁰ Устав СР Југославије и Збирка закона о Војсци и одбрани, ВИНЦ, Београд, 1993 (чл. 64 и 65. Закона о одбрани СР Југославије).

¹¹ Закон о одбрани СР Југославије, чл. 65, ст. 2, исто.

као тоталном друштвеном сукобу, води и „економски рат“, који може отпочети пре непосредне оружане борбе да би се економским и политичким мерама допринело остварењу коначног циља рата. Под утицајем ратних дејстава у привреди настају велике промене у производним програмима (често се прекидају производни ланци итд.), долази до великих миграција радно способног становништва, мењају се структура и обим опште и заједничке и осталих облика потрошње. С друге стране, обавезе и улога економског система се увећавају, јер су армије у свету све боље опремљене, ратови све више коштају, а разорна моћ борбених средстава је све већа, тако да се смањују могућности за рад и производњу, с једне, и повећавају захтеви, с друге стране.

б) *Захтеви које треба испунити функционисањем економског система.* У припремама за одбрану и у одбрани земље у рату економски систем мора да испуни следеће основне захтеве: да целина продужи функционисање у рату; да је припремљен за брз прелазак из мирнодопског у ратно стање, у стање непосредне ратне опасности или ванредно стање и оспособљен за поједностављено функционисање; да у току припрема и у рату обезбеди разноврсну и масовну производњу; да функционисање свих његових елемената буде подређено принципима ратне економије; да буде прилагођен за различиту производњу – од индустријске до занатске, и да његови елементи буду оспособљени за пружање неоружаног отпора агресору. Да би систем могао да испуни те захтеве неопходно је да се у миру обаве припреме за све околности које могу да наступе у рату.

с) *Потреба за прилагођавањем економског система условима функционисања у одбрани земље у рату.* Већина теоретичара и практичара се слаже да основна прилагођавања економског система за функционисање у одбрани земље треба обавити у миру, у оквиру редовне делатности органа власти и посебних припрема за функционисање у одбрани земље у рату, при чему треба стално узимати у обзир чињеницу да нема политичке независности без економске независности.

Материјална производња и услуге

Припреме у области материјалне производње и услуга обухватају: припреме предузећа и других правних лица за производњу и услуге за потребе становништва и Војске Југославије, припреме одговарајућих снага и средстава за непосредно и активно учешће у супротстављању агресору, и припреме за заштиту и спасавање грађана и материјалних добара од последица ратног разарања, елементарних непогода и техничких несрећа. Планови одбране производних предузећа и других правних лица садрже и планове производње и услуга, израђене на основу сопствених потреба, могућности и потреба других субјеката, посебно Војске Југославије. Одговарајућим припремама треба обезбедити да сваки привредни погон, привредне гране и привреда у целини буду тако структурирани и лоцирани да могу задовољити основне потребе земље

у миру, непосредној ратној опасности, у ванредном стању и у рату. Плановима треба предвидети дислокацију и евакуацију производних и услужних капацитета, материјалних резерви и робних фондова, обезбеђење репродукционог материјала и енергетских извора и предузимање других мера за рад у ратним условима.

У рату ће производња и обављање услуга бити претежно усмерени на коришћење домаћих сировинских енергетских извора. Поред тога, планира се и поједностављење производа и производних процеса и прелазак на полуиндустријску и занатску производњу и обављање услуга. Производним програмима утврђују се одређени приоритети за потребе одбране земље, при чему се за производњу и услуге, поред ангажовања предузећа и других правних лица, ангажују и грађани, нарочито у пољопривреди. Посебна пажња мора се посветити припремама за производњу пољопривредне и сточарске производње за потребе становништва и Војске Југославије. Производњу, одржавање и ремонт наоружања и војне опреме и набавку борбених средстава у миру и рату обезбеђују одговарајући савезни државни органи.

Посебну групу задатака у оквиру припрема привреде чине мере које треба предузети да би се агресору онемогућило коришћење постојећих производних и услужних капацитета и експлоатација природних богатстава земље, као што су: онеспособљавање одређених капацитета, диверзије, саботаже, дисперзија капацитета, уништавање готових производа којим се агресор користи, и друго. Одлуке о престанку или редуковању производње у појединим гранама и погонима доносе одговарајући државни органи. Пољопривредну производњу, начелно, не треба прекидати, али треба предузети све мере да се онемогући агресору коришћење производа и услуга.

Снабдевање и промет

Државне материјалне резерве, материјалне резерве Војске Југославије, робни фондови производних, трговинских и других предузећа и индивидуалних произвођача основни су извор снабдевања становништва и Војске Југославије у условима непосредне ратне опасности, у ванредном стању и у рату. Њихово постојање, занављање и распоред у простору, према потребама одбране, има стратегијски значај. Основе јединственог система материјалних резерви уређује федерација. За обезбеђење материјалних резерви одговорне су федерација, републике чланице федерације, органи локалне самоуправе, предузећа и друга правна лица.

Планирање и припреме за снабдевање неборбеним средствима, укључујући и обезбеђење енергије, воде и других комуналних потреба, решавају се јединствено за све структуре у земљи и у надлежности су државних органа.

Државни органи власти – свако на својој територији, обезбеђују припреме и мирнодопско коришћење свих видова саобраћаја у сарадњи с одговарајућим јединицама и установама Војске Југославије. Приоритет у коришћењу саобраћаја и веза има Војска Југославије. Предузећа и друга правна лица у области саобраћаја и веза одговорни су за планско припремање и коришћење друмских, железничких, поморских и речних комуникација и комуникација у ваздушном простору, као и капацитета и система веза. Државни органи власти на својој територији координирају деловање свих предузећа и других правних лица у области друмског саобраћаја. У границама својих надлежности, утичу на организацију и функционисање и свих осталих врста саобраћаја. Ефикасном функционисању железничког саобраћаја мора се посветити посебна пажња, односно мора се усагласити коришћење железничких саобраћајница, уређаја и транспортних капацитета на целокупној територији СР Југославије и за потребе свих учесника. Припрема предузећа за поморски и речни саобраћај у основи обухвата припреме за одржавање и коришћење пловних путева, транспортних капацитета и обављање транспортних задатака за потребе Војске Југославије и становништва. У коришћењу ваздушног саобраћаја мора се полазити од потреба Ратног ваздухопловства и противваздушне одбране и потреба Војске Југославије у целини, тако да сви други учесници усаглашавају своје планове са плановима Ратног ваздухопловства и противваздушне одбране. Систем веза, пошта, телеграфа и телефона основа је јединственог система веза у СР Југославији. Надлежни савезни државни органи и органи Војске Југославије утврђују обавезе и основне параметре функционисања радио-веза на целокупној територији СР Југославије.

Финансирање одбрамбених потреба

Према Уставу, средства за финансирање одбране из надлежности федерације обезбеђују се у буџету федерације.¹² Законом о финансирању СР Југославије регулисано је да потребе одбране и безбедности СР Југославије које настају услед ратног стања, непосредне ратне опасности или ванредног стања утврђују савезни државни органи (обим и изворе средстава), односно предузимају кредитне и друге обавезе ради обезбеђења тих потреба ако се средства не могу обезбедити из савезног буџета или средстава сталне буџетске резерве:

„Средства за финансирање Војске Југославије, обезбеђују се у савезном буџету за текуће расходе, развој и за финансирање других обавеза утврђених савезним законом о финансирању СР Југославије.

„Средства за развој Војске Југославије обезбеђују се у складу са

¹² Закон о финансирању СР Југославије, чл. 6, став 2, и Закон о Војсци Југославије, одбрани, имовини и финансирању, ВИНЦ, Београд, 1993, стр. 286.

средњорочним програмом материјалног опремања Војске Југославије, изградње војних непокретности и научноистраживачког рада, који се утврђују савезним законом.¹³

Утврђивање финансијских неопходних средстава која се могу обезбедити за послове одбране сложен је проблем јер се не могу усклађивати изоловано, већ према целокупном усмеравању друштвене репродукције у систему планирања. Посебан је проблем како финансирати одбрану у рату. Наиме, у савременим условима, као извори за финансирање рата користи се друштвени производ остварен у току рата, расположиво друштвено богатство, инострани зајмови, бесплатне помоћи и плен.

Здравствена и социјална заштита

Здравствена и социјална заштита у СР Југославији, према Уставу, спадају у друштвене делатности од посебног друштвеног интереса.¹⁴ Таква њихова улога и значај произилазе из чињенице да су један од пресудних чинилаца у решавању питања извора људског потенцијала, с обзиром на значај људског чиниоца за одбрану земље у рату.

а) *Припрема здравства.* Здравствена заштита обухвата скуп мера и активности државе и здравствене делатности на унапређењу, очувању и побољшању здравља грађана. У припремама здравства полази се од чињенице да ће у будућем рату, због повећања разорних и убојних средстава, повреде, обољења и губици бити велики код становништва и у Војсци Југославије. Такође, могуће су масовне повреде и обољења у случајевима великих природних катастрофа, елементарних непогода, епидемија и других могућих техничких удеса и катастрофа. Основу организовања здравствене делатности за рад у условима непосредне ратне опасности, ванредном стању и у рату чини постојећи систем организације у здравственој делатности и материјална и кадровска база здравствених установа. У даљем развоју, здравствену делатност треба усаглашавати са потребама одбране земље, тако да може ефикасно деловати и у условима непосредне ратне опасности, ванредном стању и у ратним условима.

Одговарајућа пажња се мора посветити производњи лекова и санитетског материјала и њиховом дотурању на оперативно-стратешке правце на целом ратишту СР Југославије. Здравствену заштиту Војске Југославије у рату заједно остварују здравствене организације земље и санитетска служба Војске Југославије.

б) *Припреме социјалне заштите.* Социјална заштита у нашој земљи делатност је којом се обезбеђује одређени степен социјалне сигурности

¹³ Закон о финансирању СР Југославије, чл. 8. и 9, и Закони о војсци, одбрани, имовини и финансирању, исто, стр. 287.

¹⁴ Устав СР Југославије, чл. 60: „Свако има право на заштиту здравља, у складу са законом“, и чл. 58. истог устава: „Обавезним осигурањем запослени обезбеђују себи и члановима породице све облике социјалног осигурања, у складу са законом“, и Закони о Војсци Југославије, одбрани, имовини и финансирању, исто, стр. 28.

сваком човеку и задовољење различитих потреба социјалне заштите грађана и њихових породица. Она је посебно значајна за време рата и великих природних и техничких катастрофа. У тим условима помоћ треба пружити првенствено онима који су остали без основних средстава за живот, становништву у збеговима, деци, болесницима, инвалидима, старим лицима и другим. Социјална заштита се организује на целокупној територији СР Југославије, а њени основни носиоци су органи власти, предузећа и друга правна лица.

Припрема система васпитања и образовања

Основу васпитања и оспособљавања за задатке одбране земље чини остварење укупних планова и програма васпитно-образовних институција. Јединствене основе васпитног и образовног рада из области одбране за СР Југославију утврђује Савезно министарство за одбрану и надлежни савезни и републички државни органи. Припреме из области васпитања и образовања у основи обухватају: припреме за функционисање у условима непосредне ратне опасности, ванредном стању и у ратним условима.

Наука и култура

а) *Наука* утиче на изградњу и јачање укупне политичке, економске и одбрамбене моћи земље. Резултатима које остварује у миру, ствара најопштије и конкретне сазнајне претпоставке на којима се заснивају организационе, материјалне и друге припреме у свим сферама људског деловања. Научне институције друштвених наука доприносе сагледавању узрока међународних и унутрашњих супротности и утврђују начине за њихово разрешавање. Научне институције природних наука првенствено се ангажују на изналажењу нових решења у производњи наоружања и војне опреме, а и других техничких средстава за вођење оружане борбе. Војне науке имају посебан значај у припремању грађана, Војске Југославије, органа власти, предузећа и других правних лица за одбрану земље.

б) *Култура*, као духовно стваралаштво грађана, интегрисана је у све сфере живота, па и у сферу одбране и безбедности земље. Активност стваралаца и институција у области културе усмерава се на јачање и развијање свести грађана за: одбрану земље; јачање мотивације; неговање и развијање слободарских традиција; афирмацију моралних вредности; развијање патриотизма и других вредности. Носиоци припрема у области културне делатности су органи власти, предузећа и друга правна лица задужена за културу.

Јавно информисање

Систем јавног информисања – штампа, радио, телевизија и друга средства имају изузетну улогу и значај, нарочито у обликовању јавног мњења у националним, регионалним и светским размерама. Систем

информисања је постао моћно средство политике за деловање на свест људи и за борбу, посебно у оквиру сукоба ниског интензитета, као и за организовано супротстављање и заштиту. Са становишта одбране земље, систем јавног информисања делује у миру, у условима непосредне ратне опасности, у ванредном стању и у рату према сопственом становништву и према светској јавности, а у рату и према снагама агресора. За припреме система јавног информисања одговорни су надлежни државни органи за информисање. Припреме се усклађују са плановима информисања и командама Војске Југославије одговарајућег нивоа.

Информативну делатност треба да чини систем планских, организованих и других мера и активности на прикупљању, анализи, изради и достављању информација. Информативна делатност у Војсци Југославије релативно је самостални део информационог система СР Југославије. Планира се и организује јединствено, а дели се на информисање домаће и светске јавности и информисање припадника Војске Југославије. Информисање се мора поделити на: информисање у миру и информисање у условима непосредне ратне опасности, ванредном стању и у рату. Информисање јавности у миру је планска и организована делатност обавештавања домаће и светске јавности о питањима одбране и активности Војске Југославије. У рату се активирају одговарајуће информативне службе и пресцентри по одобрењу надлежног старешине за делатности информисања јавности и координацију активности представника средстава јавног информисања. Интерно информисање у Војсци Југославије у условима непосредне ратне опасности, ванредног стања и у рату заснива се на већ успостављеном систему информисања у миру. То подразумева и одређена прилагођавања, поготову интензитета, метода, облика и средстава информативног рада у миру ради побољшања његове ефикасности у новим условима.

Материјалне и здравствене припреме за оружану борбу

Појам и значај материјалних и здравствених припрема за оружану борбу

Материјалне и здравствене припреме чине скуп мера и поступака којима се обезбеђују материјални и здравствени услови за успешно вођење оружане борбе у најтежим условима агресије. Обезбеђење материјалних услова и стварање економског потенцијала за вођење оружане борбе активност је која се проводи непрекидно у миру и рату. Носиоци планирања, организовања, усклађивања и производње свих материјалних средстава за потребе Војске Југославије јесу државни органи, предузећа и друга правна лица, Војска Југославије, и други. Основе организовања и функционисања материјалног и здравственог обезбеђења утврђује федерација, а њихово провођење је у надлежности државних органа, предузећа и других правних лица и Војске Југославије,

с тим што се планови и активности државних органа и Војске Југославије усклађују на свим нивоима.

Припреме у миру треба да обезбеде да не дође до већих поремећаја у материјалном обезбеђењу Војске Југославије у ванредним приликама и у рату, посебно у почетном периоду рата. У току вођења оружане борбе биће велики утрошци материјалних средстава и повећавање се број повређених и оболелих, па систем материјалног и здравственог обезбеђења мора у току мира да се припреми како би брзо прешао са мирнодопског на рад у условима непосредне ратне опасности, ванредном стању и у ратним условима. То се првенствено обезбеђује усвајањем јединствених основа организовања и метода планирања, планским размештајем производних, услужних, ремонтних и здравствених капацитета, као и размештајем материјалних резерви Војске Југославије на целом ратишту Југославије. Обим припрема треба да се усклади са потребама и могућностима државних органа, предузећа и других правних лица која обављају задатке материјалног и здравственог обезбеђења. У припремама се увек треба ослањати на сопствене снаге, материјалне изворе и здравствене капацитете.

Припреме извора материјалног и здравственог обезбеђења

Основни услов за ефикасно функционисање материјалног и здравственог обезбеђења јесте правовремена и континуирана припрема извора и капацитета за његове потребе. Материјални извори који се припремају за обезбеђење оружане борбе јесу: производња, материјалне резерве, ремонт, оправке и регенерација, увоз, ратни плен, природни извори и остали извори. Производња је основни материјални извор у рату. Њоме се обезбеђују борбена и неборбена средства за потребе одбране земље. Због тога, припреме у миру имају изузетан значај за организовану производњу у рату. Савезно министарство за одбрану надлежно је за припреме и производњу наоружања и војне опреме, а државни органи за остала материјална средства. Државни органи, према плановима одбране и захтевима Војске Југославије, одређују предузећа и друга правна лица која ће организовати производњу. Посебан значај се придаје пољопривредној производњи, јер ће у ратним условима бити увек отежана и умањена производња пољопривредних производа. Због тога су важне свестране припреме и подстицање мера за што већу пољопривредну производњу на целом простору СР Југославије, а нарочито на брдско-планинском подручју. Материјалне резерве су посебно значајне за обезбеђење оружане борбе. Састоје се од сталних робних резерви државних органа, материјалних резерви Војске Југославије, робних резерви и залиха предузећа и других правних лица, индивидуалних произвођача и природних материјалних извора. Робне резерве државних органа и залихе предузећа и других правних лица и индивидуалних произвођача сачињавају највећи део укупних резерви земље. Робне резерве државних органа образују се од федерације до општине.

Користе се за обезбеђивање потреба земље у случају непосредне ратне опасности, ванредном стању и у рату, и за обезбеђивање стабилности тржишта у случају његовог поремећаја. Робне резерве образоване у предузећима и код других правних лица, поред наведеног, користе се за организовање сопствене производње. Материјалне резерве Војске Југославије састоје се од наоружања, муниције, ратне опреме и неборбених средстава. Оне морају да одговарају потребама за вођење оружане борбе, нарочито у почетном периоду рата. Њихов размештај се усклађује са планом употребе Војске Југославије. Ремонт, оправке и регенерација значајни су извори снабдевања Војске Југославије у рату. Важан предуслов за њихово коришћење јесте правовремена припрема и развијање одређених капацитета код државних органа и Војске Југославије. Увоз материјалних средстава чини допунски извор снабдевања у рату. Користи се више у миру, а у рату ће се користити када за то постоје услови и могућности. Према томе, оружана борба не сме зависити од тог извора, јер је он, по правилу, нестабилан и несигуран. Ратни плен је значајан извор снабдевања, али се не може унапред планирати, па је само повремен и допунски извор материјалног обезбеђења оружане борбе.

Припрема делатности материјалног и здравственог обезбеђења

Основне делатности материјалног и здравственог обезбеђења оружане борбе јесу снабдевање, одржавање МС, исхрана, саобраћај и транспорт, грађевинарство, здравствена заштита, ветеринарска заштита и финансирање. Снабдевање обухвата планирање, набавку, руковање и попуну материјалним средствима јединица и установа Војске Југославије и становништва. Војска Југославије је носилац снабдевања борбеним, а државни органи неборбеним потребама. На одређеној територији функцију носилаца снабдевања имају позадинске базе. Оне примају материјална средства из резерви државних органа и из производње. За дотур од складишта база до јединица, поред својих транспортних капацитета, позадинске базе ангажују и капацитете са одређене територије. Државни органи снабдевају неборбеним потребама становништво и Војску Југославије. За то користе сопствене робне резерве, робне резерве и залихе предузећа и других правних лица и индивидуалних произвођача. Одржавање и оправка материјалних средстава организују се на најширој основи, коришћењем свих расположивих капацитета (предузећа на територији и капацитета Војске Југославије). Исхрана становништва и Војске Југославије обезбеђује се из робних резерви државних органа и пољопривредне производње. Исхрана је веома сложен проблем, којем државни органи морају посветити посебну пажњу ради предузимања планских и организованих припрема за исхрану становништва и Војске Југославије. Основу саобраћаја и транспорта чини јединствени саобраћајни систем земље, који треба да обезбеди организовано функционисање саобраћаја у свим условима.

Копнени саобраћај је најзначајнији, јер се поједине његове врсте могу користити у најтежим условима рата. Железнички саобраћај је најосетљивији део копненог саобраћаја. Највише ће се користити у условима непосредне ратне опасности и у ванредном стању, али ће на појединим правцима и деоницама имати велики значај и у току рата.

Пловидбени саобраћај је такође веома значајан у непосредној ратној опасности, ванредном стању и у рату, па треба обавити све припреме како би био технички, кадровски и организационо оспособљен. За припрему су најодговорнији државни органи, а затим предузећа пловидбеног саобраћаја, која су одговорна за одржавање пловних путева и транспортних капацитета. Ваздушни саобраћај се у рату ангажује за снабдевање, евакуацију, везу и превозење.

Грађевинарство у рату изграђује и одржава објекте инфраструктуре, првенствено за потребе Војске Југославије. То су, пре свега, задаци везани за запречавање, извођење фортификацијских радова, рашчишћавање рушевина, уређење извора за снабдевање водом, адаптација природних и вештачких објеката за потребе оружане борбе и оправке и одржавање комуникација. Здравствену заштиту становништва и Војске Југославије проводе здравствене службе државних органа и санитетске службе Војске Југославије, уз учешће цивилне одбране и заштите, Црвеног крста и других хуманитарних организација. Припреме у миру за одбрану земље обављају се према јединственим доктринарним принципима: интеграцији и регионалном организовању. Санитетска служба Војске Југославије је оспособљена да прати јединице у борбеним дејствима и обезбеди превентивну медицинску заштиту, општемедицинску и специјалистичку помоћ и да лечи лакше и евакуише теже повређене и оболеле у здравствене установе државних органа. Ветеринарска заштита код државних органа и Војске Југославије јединствено је организована и, уз одговарајуће припреме, наставља свој рад и у рату. Обавља задатке из области здравља и радне способности животиња, деконтаминације, прегледа намирнице животињског порекла, и друго. Финансирање послова одбране је обавеза федерације. Војска Југославије се финансира у миру и рату према плановима развоја.

Припрема и уређење територије за оружану борбу

Појам и значај припрема и уређења територије за оружану борбу

Под припремом и уређењем територије подразумева се прилагођавање укупне инфраструктуре на територији земље потребама одбране, планско предузимање мера и извођење радова ради стварања што повољнијих услова за живот и рад становништва и Војске Југославије у рату и успешно вођење оружане борбе. Припрема и уређење територије предузимају се ради стварања услова и искоришћавања свих повољних могућности територије за брзи прелазак земље из мирнодопског у ратно стање, обезбеђења мобилизације и развоја Војске Југославије, заштите становништва и материјалних добара, као и свих других

елемената система одбране, и обезбеђења даљег успешног вођења рата. Припреме и уређење територије саставни су део целокупних припрема земље за рат. Њихов најважнији део чини припрема и уређење територије за оружану борбу, чији значај произилази из улоге оружане борбе као одлучујућег облика супротстављања агресору.

Постоји мишљење у неким структурама друштва да су за припреме и уређење територије одговорне јединице и установе Војске Југославије, а да остали органи немају у вези с тим посебних обавеза, изузев обезбеђења довољног броја склоништа на одређеним урбаним просторима. Због таквог схватања на простору СР Југославије није довољно урађено на припреми и уређењу територије за одбрану земље. Наиме, уређење територије треба да се обавља плански, ангажовањем државних органа, предузећа и других правних лица, као саставни део општих припрема за одбрану земље, како би се што више умањили ефекти дејства непријатеља, а Војсци Југославије и осталим чиниоцима одбране створили најповољнији услови за вођење оружане борбе.

Припрема и уређење простора као чинилац оружане борбе

Припрема и уређење територије су, у ствари, припрема и уређење простора за вођење оружане борбе. А простор је, поред људског и материјално-техничког чиниоца и времена, један од значајних чинилаца којим се обезбеђују повољни услови за припрему, организовање и извођење оружане борбе. Наша територија углавном има веома повољне услове за маневар, упорну, активну и стабилну одбрану и изненадна офанзивна дејства Војске Југославије, а због орографских и хидрографских особина нашег ратишта биће знатно ограничена ватрена и ударна моћ тешког наоружања агресора. Искуства из досадашњих ратова показују да је агресора, без обзира на то са каквим је снагама отпочео агресију, тешко, па чак и немогуће зауставити на самој граници нападнуте земље, без обзира на степен фортификацијског утврђења и ватрене подршке снага за одбрану границе. Истовремено, има много примера да је агресор био успешно заустављен у дубини нападнуте територије, често и знатно слабијим снагама, које су зналачки користиле властити простор, који су плански уређивале и припремале за одбрану. Простор се у ратној вештини сматра значајним чиниоцем који може да промени однос снага у властиту корист. Тој промени у односу снага доприноси, пре свега, припремљен и уређен простор.

Садржај припрема и уређења територије за оружану борбу

Припрема и уређење територије значајно утичу на одбрану земље. При планирању мера и активности у вези с тим мора се полазити не само од потреба Војске Југославије већ и од потреба државних органа, предузећа и других правних лица у организацији тих сложених задатака.

Војска Југославије има посебну улогу у припремама и уређењу територије за оружану борбу. Она је основни носилац припрема и

уређења војишта, зона, праваца, положаја и других објеката за успешно вођење оружане борбе и за изградњу објеката за потребе командовања, позадинског обезбеђења и за материјалне резерве Војске Југославије. Због тога израђује планове уређења војишта и планове изградње објеката. Тежиште треба да буде на уређењу најважнијих оперативно-стратегијских праваца, зона, рејона и ваздушнодесантних просторија и на објектима који имају боље услове за успешну заштиту и вођење оружане борбе. Приоритет у изграђивању и одржавању имају објекти за командовање и везу, ватрена дејства, позадинско обезбеђење и смештај материјалних резерви Војске Југославије. Објекти за командовање и везу обезбеђују сигурност и непрекидност командовања јединицама у најтежим условима рата. Њихов размештај се усклађује са плановима употребе јединица, а могу се изграђивати и као објекти сталног типа. Објекти за ватрена дејства обухватају све објекте које изграђују, уређују и прилагођавају јединице за вођење борбених дејстава, а они могу бити сталног или пољског типа. Објекти сталног типа се обично раде у миру, и то на најважнијим оперативно-стратегијским правцима, док се објекти пољског типа мање граде у миру, а масовније у условима непосредне ратне опасности, ванредном стању и у рату. За потребе Ратног ваздухопловства и противваздушне одбране територија се припрема и уређује за дејство тог вида и у најтежим ратним условима. Израђују се различити типови аеродрома с објектима за командовање, заштиту људства, авиона, убојних средстава, горива и положаја за одбрану аеродрома. За потребе ПВО изграђују се објекти за осматрање, јављање и навођење. На Јадранском поморском војишту припрема се и уређује територија за што ефикаснија дејства пловних састава Ратне морнарице. Израђују се: подземна склоништа за бродове и подморнице, складишта за убојна средства и гориво, положаји за дејство обалске артиљерије и ракета, објекти за рад службе обалског осматрања и јављања итд. Посебан значај имају припреме и уређење територије за потребе запречавања и минирања на Јадранском поморском војишту, почев од припрема за рушење и запречавање до дисперзије средстава за запречавања у рејонима где се предвиђа њихова употреба. За потребе материјалног и здравственог обезбеђења Војске Југославије изграђују се објекти који обезбеђују ефикасно функционисање система позадинског обезбеђења. Првенствено се изграђују објекти за заштиту материјалних резерви Војске Југославије, производних и ремонтних капацитета итд. За функционисање здравственог обезбеђења у условима непосредне ратне опасности, ванредном стању и у рату неопходне су одређене припреме још у току мира. То подразумева уређење и заштиту санитетских објеката и њихово опремање лековима и одговарајућом санитетском опремом. Те задатке првенствено обављају здравствене организације, државни органи и одговарајући органи Војске Југославије. За потребе позадинског обезбеђења посебно су значајни објекти за смештај горива и убојних средстава, као и објекти за снабдевање водом. Изградњом и одржавањем комуникација, као и објеката на њима, олакшава

се извођење мобилизације, развој, маневар и успешно снабдевање и збрињавање Војске Југославије. Треба настојати да се потпуно искористи постојећа инфраструктура, а изградња важних комуникација мора бити усаглашена са потребама оружане борбе и одбране земље у целини.¹⁵ Због многобројних река и канала на нашем ратишту одржавање прелаза на њима је посебан проблем. За успешно коришћење комуникација и вођење оружане борбе неопходно је да се прелази одржавају и да се обезбеде средства за резервна места прелаза. Приоритет у одржавању прелаза треба да имају оперативно-стратејски правци.

Закључак

Квалитетном и потпуном припремом земље за одбрану одвраћа се агресор, спречава изненађење и обезбеђује брз прелазак земље на рад у ратним условима. Припреме имају стратегијски значај за одбрану земље у рату. Припрема Војске Југославије за оружану борбу тежишно је питање свих припрема. Борбена готовост, планирање развоја и употребе Војске Југославије, информативне и психолошко-пропагандне припреме, мобилизација, стратегијски развој и обука и васпитање основни су садржаји тих припрема, које морају бити обављене стручно и професионално.

Функционисање економског система у условима непосредне ратне опасности, ванредном стању и у рату има велики значај. Припреме економског система обухватају материјалну производњу и услуге које би у рату биле усмерене на коришћење домаћих сировинских и енергетских извора, затим промет, снабдевање, саобраћај и везе. Финансирање потреба одбране у надлежности је федерације. Здравствена и социјална заштита један су од најзначајнијих чинилаца у решавању питања извора људског потенцијала, с обзиром на значај људског чиниоца за одбрану земље у рату. Васпитање и образовање имају велики утицај на одбрану земље. Припреме у области васпитања и образовања обухватају реализацију укупних планова и програма васпитно-образованих институција. Наука ствара конкретне сазнајне претпоставке на којима се заснивају организационе, материјалне и друге припреме у свим сферама људске делатности. Постоји потреба код људи да буду информисани о свим питањима значајним за одбрану земље, па редовно информисање јавности у миру има велики утицај на припрему људског чиниоца за одбрану земље у рату. Цивилна одбрана и заштита такође је значајна у припреми за одбрану земље, а да би осматрање и обавештавање добро функционисало у оквиру цивилне одбране и заштите потребно је стално материјално и техничко опремање и кадровско оспособљавање те службе. Припрема и уређење територије саставни су део целокупних припрема земље за рат. Најважнији део тих припрема је уређење територије за

¹⁵ Видети: Упутство за уређење и припрему територије – акваторије, 1974.

оружану борбу, с тежиштем на уређењу најважнијих оперативно-стратегијских праваца, зона, рејона и ваздушнодесантних просторија и других објеката значајних за заштиту и успешно вођење оружане борбе. У оквиру припреме земље за одбрану велики значај се придаје изворима материјалног обезбеђења, а основни извор материјалног обезбеђења у рату је производња. Њоме се обезбеђују борбена и неборбена средства за подмиривање свих потреба за одбрану земље. Робне резерве државних органа образују се на свим нивоима – од федерације до општине. Војска Југославије има своје материјалне резерве, које се састоје од наоружања, муниције, ратне опреме и неборбених средстава. Исхрана је веома сложен проблем, којем државни органи морају посветити велику пажњу. Наиме, треба предузети планске и организоване припреме за исхрану становништва и Војске Југославије. Саобраћајни систем земље треба да обезбеди организовано функционисање саобраћаја у свим условима. Изградња и одржавање објеката инфраструктуре за потребе Војске Југославије првенствени је задатак грађевинарства у рату. Здравствена служба и санитетска служба Војске Југославије спроводе здравствену заштиту становништва и Војске Југославије, а ветеринарска служба обавља задатке из области здравља животиња, деконтаминације и прегледа намирница животињског порекла. На основу наведеног, може се закључити да је припрема за одбрану земље у надлежности СР Југославије и да је иза нас време када су сви субјекти у друштву били „одговорни“ за одбрану.